

תאריך הורדה: 27 יולי 2025. מקור: עמוד 2, חרות, 6 מאי 1960 *** מתוך אתר עיתונות יהודית היסטורית, הספרייה הלאומית ואוניברסיטת תא

מ.בצ.ר / מ.כ.ו

להגן את הבטוי המפורסם the man on the spot אחר מלבצע עכו הגיע הזמן, כאשר, "האדם במקום" אמר לב־ריטנים, וכן למשקיפים המעוניינים בר־חכי תכל, בלשון, המפתיעת כמעט ב־הבירותה: אין־אנו יכולים, על ידי "המחלקת המיוחדת" לגבור על המת־תרת העברית ואין־אנו מסוגלים, על ידי כל כוחותינו המגויסים, למנוע את התקפותיה הפתאומיות.

אם נתבונן בכל המיסמכים האלה, נדע, כי זכות היא לומר לפורצי מיב־צר עכו, אף שלש עשרה שנה לאחר המיבצע: הרסתם חומה, שחררתם אר־מה. מה רב חלקכם בתקומת ישראל.

-

אך יורשה לי גם לשוב ולומר, לא רק להם, אלא לכל שוחרי החרות, דב־רים שהשמעתים לפני שנים רבות, "הפירצה חומה אינה גדולה, אך היא חספית לשוחרי החופש, אכן, יש שבילים צרים, צדיים, המובילים ל־דרכים גדולות: יש אפיקים קטנים ל־מולידים וזמים אדירים; יש גיצים לתושים; מהם גיצות לחבות עצמות; ויש פירצות קטנות ההופכות לשערים נרחבים, שערי ציאה מועל העבדות, שערי כניסה לטרקלין החרות.

פירצה קטנה, אך מספיקה נעשתה ביום הרביעי במאי 1947. בהומת מיב־צר עכו, נפלה הבסטיליה הבריטית. אי־חרי מאה וארבעים ושמונה שנים נפי־לה עוד כבטיליות אחת. לא לעולם תעי־מוד הערציות בפני החרות.

ערצצים בפועל, או ערצצים בכוח, באשר אתם שם — לעכו לכו ראו את החומות הבצורות, ראו את המגדלים, ראו את קני מנוגות היריה, ראן־את הכוחות האדירים העומדים מאחוריהן, את המגקים ואת התותחים, את הרבב ואת השריון, ראו את כל אלה וקחו לקח: לשוא כל עמלכם, לשוא כל מ־זימותיכם, הכל ודעות רוח בטחונכם, אולי תירדו לרגע, אך תפלו לעד, אין תקומה לכם, אין עתיד למשטרכם, וזה תהרות תעמוד בפני אגרופכם: חומות מבצרים כל תעמודו בפני רוח החר־ות.

ואף אתם, לחמי החופש באשר א־תם שם — באו לעכו. ראו את הכות־רים המעטים שיצאו לנפץ מיצצר, שי־מו לב מה מעטים הם מול הכוחות המשעבדים, שימו לב, מה מעט הוא הנשק בידיהם מול כלי הזין בידי אוי־ביהם. ועוד שימו אל לבכם, כי גם מעט הנשק אשר בידי הלוחמים מעשה ידיהם הוא. איש לא נתן להם את נש־קם. הם שכבשוהו והם שיצורוהו והם שלימדו את עצמם להשתמש בו. נצח־החרות לא ישקר, כי רוח החרות מפ־ליאה עשות.

כל הנוראים, כל החלשים ברוח, כל האומרים גואש מול הגל העכור של ע־בדות ודכוי — באו לעכו וקחו לקח: אין יסוד ליאוש ואין הצוקה למורד לב. חולפת היא הערציות: נצחית היא החרות. אלהי החרות דן את הערצצים להחרבה עצמית, והם לא ידעו. הם מ־קימים כבטיליות ולא יבינו, כי הי־בטטיליות מולידות את כובשיהן. מ־מצודת הבסטיליה בפרים ועד מיבצר עכו בארץ ישראל, אחת היא הדי ש־הקימתם — ואחת הרוח שפרצתם.

הודיע ש־ליוו של "הארץ" לאמור: "ה־מו־י־ת בעכו עוררו כאן סנסציה כבי־רה ורואים בזה את התתפרצות לבית הכלא הגדולה ביותר בהיסטוריה".

לאותה "פריצת הכלא הגדולה ביו־תר בהיסטוריה" תקדיש רציו מוסק־בה שידור מיוחד. הפרשן הרוסי הישי־זה את מיבצר עכו לבית הסוהר הגו־שאת את שמם של פטר ופאול, או ב־ישון המקורית, פיטרופאולוסבסקייה קריפוסט, כל מיליוני הרוסים השומ־עים ידעו את אימת ההשוואה. הנקל־לתאר את התפעלותם, אם מיבצר שכ־זה נכבש ונפרץ על ידי לוחמים עב־ריים, בימים ההם לא בקש שום נציג יהודי רשמי הסכמה לערוך ביקור ב־מוטקבה, כדי לקיים בה שיתות למען שוני יחסה, היחס, מבחינת מדינית, נבקע בעקבות מעשים. במושב המיו־חד ההוא של הארץ, שדינונו עמדו ב־סימן מיבצע עכו, מסר נציג ברית ה־מועצות את הצהרתו הידועה, לפיה: "פשיות הרגל של השלטון הברטי־בארץ ישראל נתאשרה על ידי מאר־רעות הדמים בארץ ישראל החוזרים ונשנים לעתים תכופות יותר ויותר, ו־משום כך הם מושכים את תשומת לב־ה של דעת הקהל העולמית ובמיוחד של ארגון האומות המאוחדות".

מיבצע עכו אף הוציא מידי נציבה של בריטניה עצמו הנדאה רשמית ב־פשיות הרגל של שלטונה בארץ ישרא־ל, גורל קנינגהאם מינה וועדת חק־רת מיוחדת, בראשותו של טגן מפק־ה הכללי למשטרת פלשתינא (א"י), עליה הוטל לבדוק, כיצד קרה והרבי, הוועדה לא גילתה הרבה, לא מצאנו לנחות ל־ע־זור לה, משום כך היא לא ידעה כלל, כי הפריצה היתה מהו ומה לחומה, כי־אם שער הברזל לפרוודור המעבר פו־צצו לא התקסיפים אלא האסירים ה־משתחררים, עובדא זו נודעת לחוקרים רק לאחר שהיו כבר משוחררים... את השלטון בארץ ישראל.

אבל אם הוועדה לא חידשה דבר, הרי הזין והחשבוש של ממנה שנסמך עליה, הכיל חירוש רב. בעקבות ה־מיבצע ההיסטורי ההוא, תודה וציבה של בריטניה, כי כל כוחותיה, הצבאיים והמשטריים, האדירים, אינם יכולים עוד למעשה למנוע את התקפותיה של המתחרת העברית הלוחמת. אדרבא, נשמע את דבריו המקוריים: "...כן יש להביא בחשבון ששום מספר חיילים או שוטרים אינו יכול לתת ערובה מפני התקפות על כמה אלפי בינים, גשרים ומוסדות אורחיים, כגון משרדי דאר־מאות מיליון של דרכים, מסילות כ־זל, וצינורות נפט. הנגה במאה אחו־ה של כל המוסדות האלה בפני התקפות מאורגנות, העוללות להיערך בכל מ־קום ובכל שעה, בין ביום ובין בל־ילה במשך שנים, אינה הצעה מעשית".

ולחלן: "כפי שכבר הרגשתי, פוע־לת המחלקה המיוחדת במצב הנוכחי בארץ תוך לקוי סכויים... יש לזכור, כי בארץ ישראל מתאמנים מפורשים בכל שיטת מלחמת המחתרת שלפניה־חמה האחרונה". על פי המסורת הקולוניאלית שלחם, סומכים הבריטים, בעניני בטחון, על שליחם המוסמן, על "האדם במקום", אילו פ־עמים שמענו אנתנו היהודים, שעה שלא נלחמנו, אלא נרצחנו במ־י

ע־ע אחת. שאיש לא ירגיש בה ולא יראה בכניסה ובצאתה, היא תראה לא רק את הגבורים המצולמים אלא את הגבורים האמיתיים, היא תרגיש, לא רק במשחררים ובמשוחררים, שו־בי להיפגש בעכו, מול פני המיבצר, אלא גם באזיהם, שקברותיהם על שפת הים, בשבי ציון, ובין התרים, בצפת, היא תביט ותראה ותדע, מה שמת של צופת זו ? האמת.

-

מלחמת שחרור היא שלמות היסטו־רית. כל מה שהתרחש בה תורם ל־הוצאה מהסכנת, או מביא אותה, או מחישנה, אף על פי כן, ישנם בכל מל־המת מרדנית, כבכל מלחמה הקרוייה סדירה, מאורעות, או קרבות, בעלי משקל מיוחד, מבחינת המפנה או ה־הכרעה. אין ספק, כי במלחמת השחי־רר האמריקאית בקעה, במידת רבה, את גורלת עמדתו של וושינגטון ו־חילו הסובל בגיא פורג, ואילו ההכ־רעה הסופית בה נפלה עם כניעתו של קורנוליס, במלחמת השחרור והאי־חוד האיטלקית חל המפנה הגדול עם נחיתת ה־אלף של גריבלדי במרסלה ועם כיבושה של פלרמו, עליה שמרו למעלה מעשרים אלף חיילים מלכו־תים; ואילו הקרב המכריע במערבה נגד אוסטריה התחולל בשדה סולפרינו, בו לצדם של האיטלקים ניצבו חיילי־תיה הסדירים של צרפת. במרד האי־רי היה מפנה מיוחד במה שנקרא, על פי ההגדרות ההיסטוריות של אנגליה, ר־חיות פניקס, בימי פרנל, בעוד אשר התקוממות הפסח היחשה, על אף כש־לונה, את הקמת אייר העצמאית.

גם במרד העברי של ימינו, עם היותו מורכב מפעולות רבות, שונות, שנעשו במשך שנים, ניתן להבחין מס־פר מיבצעים בעלי משקל מיוחד ל־סילוק השלטון הבריטי, אחד מהם הוא, ללא ספק, פריצת כלא עכו.

המיבצע הזה נועץ, פשוטו כמשמעו, את השלטון האימפרילי באשר הוא שם, אפשר להוכיח את אמיתות ה־הערכה הזאת על ידי הבהרת התנאים המיוחדים. מיבצר עכו נחשב בלבתי חזיר, חומותיו מעולם לא נפרצו, ה־שמירה עליה היתה קפדנית ביותר, ב־עיר, בו הוא ניצב, היו ערבים בלבד, מסביב לה הוקמו מחנות צבא לרוב, ש־היו, בגלל המרד המתמיד, וביחוד ל־אחר העלותם לנדרום של חיי האציל־במצב הכן יומם וליילה, ואם אחר שנים של התמודדות בין שלטון אדיר כוח לבין מתחרת לווחמת חוקפת, בלתי מ־נוצחת, אף זה קורה, כלומר, המיבצר הבלתי נכבש נפרץ ועשרות לוחמים אסורים חוזרים לשורה תוך קרב גלוי, לא יכלו הבריות, ברחבי תבל, אלא לשאול: מה טעמו של שלטון זה, מה סמכותו ומה נותר עוד מילכותו?

אך, במקום לנתח תנאים, אולי מו־טב להביא מסמכים, ימים מספר לא־חר פריצת המיבצר, נאלץ הפרלמנט הבריטי לשוב ולדרון בבקיעת ארץ י־ש־ראל (בווין התאונן פתם, כי בית הנב־חרים מקדיש לבקיעת הארצישראלית יותר זמן מאשר לכל בעיה אחרת; הוא ידע על מה התאונן, אך כלום הי־תה להם, בשנות המרד, ברירה אח־רת ?). אחד מחברי הפרלמנט אמר ב־השתאות וזעמה: "עוד לא היה נדבר הזה באימפיה הבריטית". אכן, לא היה, על כך מעיד גם סופר "הארץ" בלונדון, אשר בחמישי במאי 1947 הו־ידי לעתונו כזאי לישנא:

"ההתקפה על כלא עכו נתקבלה כאן במהלומה רצינית לפרסטיגיה הבריטית לאחר שההוצאות להורג ערב ישיבת הארץ צריכות היו להראות את אחי־ותה התקיפה של בריטניה, חוגים צבאיים תיארו את ההתקפה כמלאכת מחשבת איסטרגטית. דברתי עם כמה אנשים מן הרחוב, שאמרו: הגיעה ה־שעה שנצא. הדיעות משיבות מושב הארץ כמעט שאינן מתפרסמות בע־י תונות, חוץ מאשר ב"טיימס" וב"מנ־צ'סטר גארדיאן", ואילו ענין עכו הו־ס את מחצית העמוד הראשון בכל ה־עתונים בלויות תמונות של בית הכלא ימפות. כמה מהם מכנים זאת "כפריצת הכלא הגדולה בהיסטוריה", באומרם, כי בית הכלא בעכו נחשב על ידי ה־שלטונות כבלתי חזיר, טלגרמות של דויטר מודיעות, כי השלטונות האר־צישראלים שרויים בבהלה על כך ש־מספר רב של ארכי־טירוריסטים בר־חו, חדשים של עבודה, חיפשים, מא־סים, משפטים וחקירות הלכו לאיבוד, ואציל יקבל תגבורת של קנאים אכו־ריים נוספים".

כזה היה הוועוע בלונדון, ומה ב־יזרת הבינלאומית? מן המושב המיו־חד של ארגון האומות המאוחדות, שכונס על פי בקשת בריטניה, בלחצן הישיר של התקפותינו מו ה־י במר־י

א. אומרים לנו, כי הסרט, המראה בין השאר, את פריצת כלא עכו, יהיה מו־כן להקרנה לעיני אלפי רבבות אנ־שים, בסוף שנה זו, סרט, כמובן, אינו מציאות, ביחוד אם מקורו הוא בסי־פור הנוגד אותה, יש לשער, כי פרי־טים רבים, חשובים, הקשורים במיב־צע, לא ייראו; ואילו פרטים שלא היו, אך נבראו, יוצגו, ממה שקראנו בע־י תונות יצאנו למדים, למשל, כי אב־י ש, אציל, תפוצצים את המיבצר ו־קוראים דרור, לאסיריו, יהיו לבושים רובם, או כולם, כערבים, ולא כך היה. חיילי הארגון הצבאי הלאומי יצאו ל־משימתם הקרבית הזאת לבושים, על פי כל הכללים, או הפרטים, כחיילי חוד מלכותו, וכך הם עברו ככרת דרך־ארכה למדי, מגבעת שוני, המשקיפה על בנימינה, ועד עכו וחומותיה. הבצ־פנים, התחילו החיילים האלה ברכו־ת עם חיילים בריטיים, שנקראם, לא ב־י דיוק, אחרים, לשירה הזאת, הגלויה ביותר והנסתרת ביותר, היה צו־תנועה לבירות ובראשה עמד סרן בריטי, ש־לבושו היה שאול, אך פיקדו היה מ־קורי, כך החל המיבצע במציאות ה־אנדנית, אך הוא יתחיל, כפי הנראה, אחרת באגדה המוסרטת.

כמו כן קראנו, כי הלוחמים העבריים, בראשותו של מפקדם השאול יפרצו, כקרבם אל החומה, לתוך בית המרחץ הטורקי וישלטו, בשלפם את אקדו־זיהם, על המתרחצים המזיעים. לא ב־דור לשם מה דרושה תוספת זו למה שהתרחש באמת, אף לפני שלש עשרה שנה לא היה אותו בית קטן, הצמוד לחומת המבצר, אלא בנין עווב, איש לא התאדה בו, ואיש לא פרץ לתוכו, ננו הוא שהיה דרוש; ובו היה שמש בפול. אחר עקובים רבים, בהם דור־קא עסקו הלוחמים העבריים בלבשו ערבי, נבקע המקום, נלקדות זינוק ו־פריצה, על ידי שלשה אנשים. האחד מהם, הוא עמחי פגליו, הוא נדעון, קצין המיבצעים של הארגון הצבאי ה־לאומי, מתכננה של פעולת הקרב ה־אדירה; השני הוא ירוחם ליבני, הוא איתן, שקדם לנדעון כקצין המיבצעים המתחרתי, והיה אותה שעה בין אסירי־עכו הגדולים, הירועים, המתכננים ו־המתכננים... השלישי היה דב כהן, הוא שמשון, מפקדו של המיבצע. ייבדלו השניים לחיים ארוכים, כי שמשון אי־נגו, הוא נפל, איש הקומנדה, הלוחם המופלא, הנהיג, ממש בנפול, על אחיו המשוחררים, הנמלטים, אני חוזר א־י צא ושואל: למה צריך, בדיעבד, להו־סיף על תכנית שגדולתה באמיחותה, שנקבעה בכשרון בלתי מצוי, ובזעזע בבגוריה מפליאה? האין זו ממין ה־תוספות הגורסיות?

אך העיקר הוא, כמובן, אחר. מן הידיעות בעתונות יוצא, כי בהתאם לסיפור, ממנו נמשך הסרט, ובגלל אר־חו ספר, יהיה לחיילי האציל, פורצי כלא עכו, מפקד שאול, איש ההגנה הוא, לאמיתו של דבר, אם, כמובן, מו־חר כך זומר, היא לא השאילת אותו לאציל; הוא השאיל את עצמו להכנין את פריצת כלא עכו ולפקד עליה, איש מזור הוא, יש לחדדות, מהרבה בחינות. מפקד חשוב בארגון ההגנה, אך יש לו אהדה עמוקת לאציל, מניעיו, יותר מ־כפי שהם מדיניים, הם אינטימיים, משי־צחתיים, מי שמוצג כמפקד האציל ה־וקן, הוא דודו (ואני לא ידעתי), ה־רוד, ובן אחיו אוהבים איש את רעהו־אהפת נפש, ומשנאסר הודו־המפקד ו־הוא מובל לעכו ונדרון לתליית (ואנו לא ידענו), מתעורר בן אחיו הטוב, איש ההגנה, ומביא לאנשי אציל תכ־נית, מושלמת לפריצת כלא עכו, כדי להציל ממוות את אחי אביו, אנשי אציל כדרכם, חוששים, מהספים. א־י כל איש ההגנה, שאינו יודע כל היסטו־מפור במהרה את כל חששותיהם, הוא פורש לנגדם את תכנית המיבצע על כל פרטיה, החיצוניים והפנימיים, הוא משיב לכל קשיויותיהם ומסיר מלבם את ספקותיהם, התכנית, גם אם היא נראית דמיונית, ניתנת לביצוע, וכדאי להסתכן, הן תצילו ותשחררו את מפ־קדם... אנשי אציל משתכנעים, לב־סוף; לא ז־בלבד שהם מקבלים את תכניתו של איש ההגנה, אלא אף מקב־לים עליהם את פיקדו, אפשר גם ל־מר להיפך, איש ההגנה, לא זו בלבד שהוא מייעץ, בודאי בלי הסכמת ה־סוכנות היהודית, כיצד להוציא מידי הבריטים את מפקד האציל (הוא ל־דודו), אלא הוא אף מחליט להתייצב בעצמו בראש אלה היוצאים לבצע, כי לשונה המקרית של הסוכנות, את אחד מעמשי הטירוף ממיתי השואה של ה־פורשים, וכך, על פי הסיפור, המקורי מאה, תיפול, בסרט הבנוי עליו, חומת עכו.

בן־דאי, בבוא היום, נלך כולנו לר־אות; את הסרט וגבוריו, את המיבצר וחומותיו, את הפריצה ואת הבריחה, את המעשים ואת מבצעייהם, גם אלה, שידעו מלכתחילה, מה עומד להחר־ש בעכו, בצהרי יום הרביעי במאי 1947; גם אלה, שהגיעו במכוניות צבא בריטיות אל העיר, המאוכלסת כולה ערבים (כך זה היה בימים ההם) וה־מוקפת מחנות צבא בריטיים (אף כך זה היה בזמן ההוא), כדי לפרוץ חומה, שלא נפרצה מאז הקמתה; גם אלה, א־י נשי אציל ולחי, אסירי עכו, שציפו לאוה, ועם היתנה, פרצו מבפנים, ב־חמרי נפץ, את שער הברזל, המוליך לפרוודור ארון, אפולו, אלי פתח ה־דרור; גם אלה, שצפיהם במחתרת אי־נה ניתנה, אף היום, לבטוי בשפת אי־גוש ואבלם על הנופלים השבית לחד־לוטין את שמחת הנצחון והאפיל, ל־מים רבים, על חשיבות המעשה — כולם, בודאי, ילכו לראוה, איך היה, ולא היה, הדבר, ומיליונים אנשים, יהודים ובני אומות אחרות, אשר לפני המעשה לא ידעו מאומה על תכנונו ו־הכנתו, ואחרי ביצועו קראו או שמעו או הספיקו לשכוח, אה, בשעתו, עוד לא יכלו אפילו לשים מבט בכותרת הרא־שית המבשרת אותו — יראה, כיצד, בערוב: עלילתי של מציאות ודמיון, נפרץ מיבצר עכו על ידי מהתרת עב־רית לווחמה.

אולם מתר לי להגית, אם לא למע־לה מזה, כי בין הצופים והצופות, ור־ענת 2 — "תרבות", 6.5.1960